

SFATURI PENTRU FEMEI ÎN ZIARUL „ROMÂNUL” DIN ARAD

Corneliu Pădurean*

Abstract: *The Romanian press in Arad expressed concerns for the education of young Romanian women. The newspaper „Românul”, for example, inaugurated from the first issues of its appearance in January 1911, columns for women entitled Women's Chronicle and The Housewife's Notebook. It was intended to offer advice to Romanian women, especially those in front or at the beginning of their marriage. „In more culturally advanced nations, issues such as how could the peasants acquire a culture as solid as possible were also approached”. This was the motivation for which the newspaper wanted to contribute to the education of women. In order to bring new arguments that would impel such a concern in the Romanian society in Transylvania, the newspaper's editorial staff used examples of good practices, presenting the measures applied within the German society.*

The same newspaper „Românul”, proved to be a promoter of modern women's clothing. In the article "Baggy trousers in Arad", the author spoke admiringly about the new fashion, because „it was not possible for Arad, this city with an American ambition, to lag behind the others”. The appearance in Arad of a young lady dressed in baggy trousers provoked a reaction from the conservative crowd. The journalist, however, turned out to be a visionary: „Probably, the more the demonstrations will be repeated, the more the beauties will want to wear such trousers”. And so it happened !

Keywords: wife, mother, education, tradition, modernization.

Încă de la primele sale numere în anul 1911, ziarul arădean „Românul”, devenit după un an, organul de presă oficial al Partidului Național Român din Transilvania, și-a dezvăluit intențiile sale în ceea ce privește publicarea unor materiale care să vină în sprijinul educării femeilor române din Transilvania¹. Pentru atingerea acestui țel, redacția a instituit o rubrică permanentă, intitulată *Cronica feminină*. Aceasta era prezentă în general în paginile publicației, în numerele de duminică. Declanșarea Primului Război Mondial a întrerupt, din păcate, prezența acestei rubrici.

În cele ce urmează, vom încerca să identificăm câteva direcții ale interesului publicației arădene spre îmbunătățirea statutului femeii române în societatea românească din Transilvania. Din cauza resurselor limitate ale colecției ziarului „Românul”, investigația noastră se rezumă doar la numerele din anul 1911.

La scurt timp după ce redacția ziarul a publicat intențiile sale cu privire la existența unei rubrici destinate femeilor, au apărut și primele ecouri înregistrate în rândul cititoarelor.

O anume Silvia Albu, Kádár după numele soțului, locuitoare în Sânicolaul Mare din comitatul Timiș, scria în data de 17 ianuarie 1911, următoarele:

* Prof. Univ. dr. hab., Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad; e-mail: corpad@gmail.com

¹ Publicația avea o distribuție la nivelul întregii Transilvanii.

„Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu». Series Historica”, tom LXI, 2022, Supliment nr. 2, p. 153-164.

„Stimate d-le Director! Cu bucurie am văzut deschisă în „Românul” rubrica *Cronica femeină*², în scop de a desvolta în special cultura femeilor române”³. În continuarea scrisorii, cititoarea preciza: „Cu bucurie pot constata, că acest plan a cucerit inimile și mintea multor femei române (cari se interesează de educarea fetelor)”⁴. Este limpede că o asemenea rubrică era așteptată, iar intențiile educative ale acesteia, au fost percepute corect în epocă. Primirea de care s-a bucurat inițiativa ziarului „Românul” este argumentată de către autoarea scrisorii, prin faptul că rubrica va contribui la a ridica „autoritatea și rolul femeilor române”, acestea reușind astfel „să-și facă viața folositoare [adică să se facă mai utile în societate – n.n.]”. Prin intermediul rubricii, cititoarea socotea că „va apare și caracterele femeilor necunoscute, cari au ocaziunea să-și poată desvolta și străluci facultățile”⁵.

Parcursarea respectivei scrisori, ne dezvăluie și unele mentalități existente în epocă în rândul femeilor. Referindu-se la viața politică, cu alte cuvinte la lupta națională a românilor aflați sub stăpânirea maghiară, aceasta spunea: „Nu vreau să mă ocup cu politica de fel, bărbaților li se cuvine aceasta, iar noi femeile avem să-i îndemnăm la victorie. Femeea posedă inima, iar bărbații sufletul”, mai preciza Silvia Albu.

Să continuăm tot cu o scrisoare, venită din partea unei cititoare, care semna Doina. În antiteză cu autoarea scrisorii precedente, semnatară acestei scrisori îndemna de fapt femeile să nu fie indiferente față de problemele politice ale națiunii române: „cum se poate, ca noi să privim tăcute la întregă nenorocită ceartă și zavistie, ce fatal slăbește puterile neamului nostru”⁶. Se referea la convulsiile care aveau loc în cadrul mișcării naționale din Transilvania. Cu toate că și ea afirmă că nu se pricepe la politică, o concepție pe care o regăsim și astăzi în cazul multor femei, totuși îndeamnă la implicarea lor: „că rolul nostru de astăzi, de mâne și de viitor nu poate să fie altul decât îmblânzirea luptei bărbaților noștri, când o poartă ei între ei, împăcarea ei, când se încaeră de-a valma - și aprinderea ei, neîmpăcată, când vor sta față în față cu dușmanul comun”⁷.

Parcursând rândurile acestei scrisori, impresia noastră este că respectivul document a fost elaborat în redacția ziarului, fiind o pledoarie pentru împăcarea bărbaților națiunii. Ne fundamentăm această impresie, pe conținutul scrisorii, destul de lungă de altfel, în care se preciza că „o pot ceti și bărbații”, precum și pe modul puțin personalizat al semnatarului acesteia. Ținând cont de evoluția viitoare a publicației, scrisoarea se dorea în fond să fie un apel la unitatea

² Citarea textelor originale o facem păstrând limba și ortografia timpului

³ „Românul”, anul I, nr. 6, din 9/22 ianuarie 1911, p. 6.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ „Românul”, anul I, nr. 95, din 1/14 mai 1911, p. 4-5.

⁷ *Ibidem*, p. 5.

energiilor întregii națiuni române în lupta pentru drepturile sale naționale, într-un moment în care exista un pericol real al divizării acesteia.

Pășind pe calea promovării ideii de educare a femeilor, mai ales a aceloră din mediul rural, ziarul „Românul” publică în cadrul rubricii *Cronica feminină*, un amplu articol, intitulat *Cultura țăranei*⁸. Pe parcursul articolului, autorul, care semnează „Spilcuior”, dezvoltă ideea modului în care se făcea educația țăranilor în alte țări ale Europei. Pornind de la afirmația că „la alte neamuri . . . , o chestiune așa importantă [educația țăranilor – n.n.] rămâne încontinuu la ordinea zilei”, se oprește la educația țărăncii germane. În Germania spunea autorul, s-a ajuns la concluzia că școala primară, scrierile pentru popor, bibliotecile populare, cercurile de lectură, nu sunt îndeajuns pentru educația țăranilor. Din acest motiv, au fost instituite în unele landuri și cursuri pe care fetele din familiile de țărani, puteau să le frecventeze facultativ după absolvirea școlii primare. Pentru a sublinia importanța acestor cursuri în educarea tinerelor țărănci, autorul amintește preocuparea statului german de a institui obligativitatea cursurilor respective⁹. Desigur, o asemenea doleanță, era imposibil de îndeplinit în cazul româncelor din Transilvania, în condițiile în care autoritățile maghiare restricționau cât se poate de mult, accesul românilor la un învățământ în limba română.

Publicarea articolului mai sus amintit, nu a fost deloc întâmplătoare. A fost un fel de avanpremieră a unui articol de fond, publicat în două numere consecutive, intitulat *Cultura țăranei române – Doi articoli*¹⁰.

De la început, făcând referire la materialul publicat despre educarea țărăncii germane, autorul face o precizare descurajatoare pentru realitatea românească transilvană: „lucru, la care noi nu ne-am gândit”¹¹, adică la educația pentru femeile din mediul rural, covârșitor la acea vreme. Motivul acestei uitări, este în opinia redactorului de la „Românul”, preocuparea exclusivă a românilor pentru acțiunea de emancipare națională. Ca urmare a acestei situații, cultivarea țărăncii române, socotită a fi „piatra unghiulară a vieții noastre românești”, nu a fost luată în seamă, iar neacordarea și pe mai departe a atenției ce i se cuvine ar fi „un mare greș, care, poate deveni fatal”¹².

Interesantă ni se pare, din perspectiva temei care face obiectul acestui articol, opinia exprimată de către ziaristul de la „Românul”, potrivit căruia „... nu acela neam de oameni va birui asupra dușmanului și a neajunsurilor proprii, care are «politicianii» și «literații» și gazetarii cei mai distinși, ci acel neam, care va înțelege să cucerească și să stăpânească, să edifice și să direcționeze sufletul și

⁸ „Românul”, anul I, nr. 47 din 27 februarie/12 martie 1911, p. 7.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ „Românul”, anul I, nr. 72 din 30 martie/12 aprilie 1911, p. 1-2; nr. 73, din 31 martie/13 aprilie 1911, p. 1-2.

¹¹ *Ibidem*, p. 1.

¹² *Ibidem*.

viața mamelor din popor”¹³. Pericolul cel mai mare care plana asupra țărăncii române și a întregul popor românesc, este cel reprezentat, în opinia redactorului de la „Românul”, de cultura străină, care ar strica viața sufletească a neamului românesc, consecința fiind că „țărăncele noastre nu vor naște și crește «pui de lei», ci «pui de năpârce»”¹⁴.

Partea a doua a articolului, debutează cu o întrebare retorică, referitoare la modalitățile prin care se putea ridica cultura femeilor române de la sate.

O primă modalitate, este văzută prin școală, așa cum se proceda în Germania¹⁵. Însă, situația din școlile populare, care s-a înrăutățit prin legile școlare ale contelui Apponyi și numărul extrem de mic a școlilor gimnaziale în limba română, îl determină pe redactorul de la „Românul” să fie sceptic în ceea ce privește posibilitatea că s-ar reuși „pe această cale ceva pentru cultura țărâncei noastre”¹⁶.

În aceste condiții, sunt amintiți alți factori care ar putea contribui la educarea româncelor. Între aceștia, în ordine, sunt amintiți preoții și învățătorii celor două confesiuni românești, asociațiile „Astra” și „Asociațiunea” de la Arad, reuniunile femeiești. În acest sens, se propune conducătorilor celor două biserici, să ceară preoților organizarea unor *conferințe populare* (subl. red.), care să aibă ca și scop, tocmai educarea femeilor. Asociațiilor culturale le cere ca în statutul lor să includă și prevederi care să aibă ca și scop, atragerea femeilor în sfera lor de activitate. „Femeii trebuie să i se facă locul convenit în toate acțiunile noastre culturale, pe cât îi permit datoriile sale specifice, legate de cămin și de cercul familiar”¹⁷.

Dar autorul articolului nu se gândea doar la acțiuni culturale ci și la angajarea femeilor în „combinația luptelor și năzuințelor noastre militante”, activitate în care nu au fost implicate conform opiniei acestuia.

Atragerea femeilor în asociațiile culturale și în reuniunile femeiești, trebuia să devină un obiectiv al acestora: „Organizarea unei acțiuni speciale cu scopul de a ridica nivelul țărâncei noastre este un ce mai trebuitor pentru viitorul nostru, decât pâinea cea de toate zilele”¹⁸.

După ce se constată rămânerea în urmă a țărăncii române în cele mai multe zone, redactorul ziarului arădean identifică și alte cauze care au contribuit la rămânerea în urmă a educării femeii: alcoolismul, slaba alimentație, lipsa de igienă, mortalitatea infantilă ridicată, natalitatea scăzută și „luxul risipitor în ale îmbrăcăminte”. Apreciam că ultima dintre cauze amintite, este exagerată, nefiind

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ „Românul”, anul I, nr. 73, din 31 martie/13 aprilie 1911, p. 1.

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem*, p. 2.

¹⁸ *Ibidem.*

valabilă pentru toate româncele, eventual pentru un număr redus dintre ele, locuitoare în mediul urban. După îndepărtarea acestor rele, ar urma în opinia semnatarului articolului, acțiunea de ridicare a nivelului cultural al țărăncelor române.

O modalitate de ridicare a nivelului cultural al țărăncii române, este văzut de către semnatarul articolului prin intermediul unor conferințe în care să li se vorbească de către „femeile inteligente” [educate – n.n.]¹⁹ despre rolul lor de soții și mame. Reuniunile de femei și despărțămintele „Astrei” erau invitate să acționeze pentru implicarea femeilor în mișcarea națională. În acest fel, „femeia inteligentă română își va putea lua cu prisosință partea de muncă în opera de regenerare a neamului”, fiind astfel „norul răcoritor și adăpător la bună vreme, al vieții poporului nostru”²⁰.

Observăm, că femeile române sunt împărțite în două categorii: „țărâncă română” și „femeia inteligentă”. Era o clasificare conformă cu realitatea acelor zile. Din păcate, numărul femeilor din a doua categorie, era destul de redus, posibilitățile de instruire a fetelor în limba română, după terminarea școlii primare, fiind reduse. Cele care doreau continuarea educației și dispuneau și de resursele materiale necesare, aveau la dispoziție școlile de stat, în care instruirea se făcea în limba maghiară. Chiar în zilele în care „Românul” iniția rubrica destinată femeilor, la Arad se depuneau eforturi pentru adunarea de fonduri²¹ în vederea înființării unui gimnaziu de fete. Acesta a fost inaugurat în cele din urmă, în luna august a anului 1913.

Tot despre necesitatea educației femeilor, se face pledoarie și într-un alt material publicat la rubrica „Cronica feminină”. Este de fapt o scrisoare-articol, intitulată „Crescătoarea”, semnată de o oarecare Neli Cornea²². La început, autoarea face câteva referiri la progresele gândirii umane, la premiul Nobel, la conferințele de la Haga, la schimbarea unor concepții care aveau într-o măsură tot mai mare în centrul lor, personalitatea umană. În mijlocul acestor progrese, autoarea considera că femeia „a rămas de o inferioritate morală ca sclavii, cu conștiința adormită, cu preocupări înguste”. În ciuda „schimbărilor largi, culturale, femeia singură e în starea, în care era în vremuri prehistorice”²³.

După aceste constatări, semnatarul (sau poate semnatarul ?!) articolului ajunge la concluzia că femeia, care în mod natural se ocupă de educația copiilor, trebuie să aibă parte la rândul ei de o „educație de seamă”²⁴.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Acțiunea de strângere a fondurilor a început în anul 1909.

²² „Românul”, anul I, nr. 76, din 3/16 aprilie 1911, p. 6-7.

²³ *Ibidem*, p. 6.

²⁴ *Ibidem*, p. 7.

Se ajunge astfel la „crescătoarea”, care era de fapt mama care își crește copilul. Împlinirea acestei meniri nu trebuia să se facă din instinct ci în urma unei educații „deosebite, ca acest instinct să devie o conștiință luminată”²⁵. Este pusă astfel iarăși în discuție problema educației fetelor, pentru care, conform opiniei celei ce semnează cu numele de Neli Cornea, politicianii a manifestat nepăsare. Se solicita o reformă școlară, în care să se regăsească și educația fetelor. Între altele, aceasta propunea înființarea pe lângă școli, a unor grădinițe, unde „fetele să primească o pregătire prin practică, pentru menirea lor de mame, să învețe îndatoririle ce au cătră copiii ca crescătoarele lor. Îngrijirea ce se dă copiilor este nu numai cea mai luminoasă expresie a iubirii de neam, dar e și un drept sfânt al omului să fie bine crescut”²⁶.

Pe lângă necesitatea educației femeii, a unei reforme școlare care să aibă în vedere acest deziderat, articolul este și un îndemn pentru femeii de a acorda atenție și educației instituționalizate a fetelor, tocmai în scopul de ași împlini cât mai bine rolul de mamă.

Încă de la primele sale apariții, „Românul” simte nevoia de a preciza care era rolul femeii în societatea timpului. Sub semnătura lui Toma Românul, un pseudonim desigur, în numărul din 9/22 ianuarie 1911, este publicat articolul *Rolul femeii române*²⁷. Potrivit acestuia, în mod natural, femeia este menită de a fi „soție și mamă bună”. Această afirmație, ni se pare că vine în contradicție cu intențiile exprimate de ziarul „Românul”, în privința educației ce ar trebui să o primească femeia. Opinia ne este întărită și de recunoașterea de către autorul articolului a faptului că „în țările din Apus nevoi mari au silit pe femei să-și caute și în altă parte ținta vieții și astfel ele au început încet-încet să apară și în viața publică măsurându-și puterile cu bărbații”. Cu toate acestea, este foarte bucuros că la români, „slavă Domnului femeia e tot la locul ei, unde trebuie se fie”²⁸. Este o mentalitate venită dintr-o tradiție misogină, promovată și de bisericile creștine, care era tot mai mult pusă sub semnul întrebării de către acțiunile inițiate de către femeile din S.U.A. și din Europa Occidentală. Din păcate, și în zilele noastre, în anumite sectoare ale populației din societatea românească, mai persistă această concepție, caracteristică societăților agricole.

Acest mod de gândire, era justificat de către publicația arădeană, prin aceea că un asemenea rol, este merit doar femeilor popoarelor asuprite, „osândite să aibă numai zile de lucru nu și de sărbătoare”²⁹. Și totuși. Înțelegând evoluția vremurilor, autorul era conștient de faptul că „Românca va trebui să urmeze exemplul suratelor ei din Apus, dacă va vrea să trăiască cinstit”³⁰, adică să devină

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ „Românul”, anul I, nr. 6 din 9/22 ianuarie 1911, p. 6-7.

²⁸ *Ibidem*, p. 6.

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ *Ibidem.*

într-o zi muncitoare, avocată, medic, inginer, funcționară, polițistă, poate preot, să participe activ la viața publică.

În viziunea celor de la „Românul”, o constantă a menirii femeilor române, atât a celor „inteligente” cât și a țărăncii, a fost necesitatea implicării lor în mișcarea națională. La acest aspect se referea Toma Românul, atunci când afirma că „... Româncă noastră – atât cea de la țară cât și cea de la oraș are o misiune mare de împlinit, misiune, ce se poate cu drept cuvânt pune alătura cu cea de mamă”³¹.

Cu toate că era înțeleasă direcția spre care se îndrepta viitorul în privința condiției în societate a femeii, autorul a insistat și în finalul scrierii sale, că „dânsele să fie bune mame și soții, ceea ce însemna în opinia sa „o creștere românească ... în toate direcțiile de cultură și moravuri”³².

În continuarea articolului de mai sus, să-l amintim și pe cel intitulat *Mamele în familie*, semnat de către o „Româncă”³³.

Abordarea acestui rol a femeii, pornește de la constatarea că femeile își îndeplinesc în măsură tot mai mică rolul educativ – „sfântă datorie” –, pe care trebuie să îl aibă. Constatarea este valabilă atât pentru societatea românească, dar „și la alte popoare”. Cauza acestei distanțări de misiunea educativă a mamei, este văzut de către autoare, în „credința, ce cucerește tot mai mult, că femeia trebuie să apară cât mai des în public”, și că ea „și-ar fi împlinit în cea mai mare parte chemarea atunci, când a sporit [a născut – n.n.] numărul vieților în lume”³⁴. Precizează însă, că înzestrarea de la natură a femeilor cu sentimentul iubirii de mamă, cu tact și simț educativ, trebuie să aibă ca și final, „copii buni familiei, ci și membri folositori societății și neamului”³⁵.

În contextul abordării rolului educativ al mamei, cu același prilej sunt amintite și alte roluri ale mamei române. Măsurile luate de către autoritățile maghiare împotriva naționalităților, a potențat rolul femeii române. Conform articolului *Mama română*³⁶, aceasta este „strajă credincioasă și neadormită, care își face cu sfințenie datoria de a păstra limba și credința strămoșească, de ași apăra vatra, copiii, pe sine de jaf și prăpăd, de cotropirea dușmanului sălbatec”³⁷.

După ce am văzut care era viziunea ziarului „Românul” despre rolul femeii în societatea românească și necesitatea asigurării unor forme și modalități de educare a acesteia, să urmărim în continuare unele acțiuni concrete întreprinse de către publicația arădeană.

³¹ *Ibidem.*

³² *Ibidem*, p. 7.

³³ „Românul”, anul I, nr. 53, din 6/19 martie 1911, p. 5.

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ *Ibidem.*

O modalitate prin care a fost îndeplinit acest obiectiv, a fost sub forma unor scrisori venite din partea unor cititoare mai educate și cu o experiență de viață mai mare.

În acest sens, este demnă de luat în seamă scrisoarea semnată de o anumită Aurelia, destinatar fiind Elisa. Este vorba de două dăscălițe de țară, după cum rezultă din conținutul scrisorii. Scrisoarea este o pledoarie pentru conservarea industriei casnice, pentru producerea, promovarea și valorizarea țesăturilor și cusăturilor românești. Se pare că purtarea portului popular românesc, a început să fie tot mai rar, deoarece conform autoarei scrisorii, „țărancele noastre încep a se abate de la aceste frumuseți”³⁸. Desigur, se referă de costumul național românesc.

Parcursul scrisorii, pune în evidență și alte aspecte care țin de modul de gândire din societatea românească din Transilvania de la începutul secolului XX. Spre exemplu, se poate constata, teama de ideile socialiste și prozelitismul confesiunilor neoprotestante, care pot fi îmbrățișate de o persoană cu o oarecare educație, dar de care „nime nu mai grijește de hrana sufletească ce o sugerează prin aceea, că știe ceti”³⁹. Revine și cu acest prilej, problema educației.

O altă problemă pe care expeditorul scrisorii, respectiv Aurelia, a atins-o în scrisoarea ei, a fost cea a monografiilor sătești. „Cât de bine ar fi dacă fiecare comună ar avea o monografie – bine scrisă cum zice Iorga despre a voastră”, adică a aceleia în care locuia adresanta scrisorii, „Tușa Elis”, cum este numită pe parcursul scrisorii⁴⁰.

Incursiunile pe care le face autoarea scrisorii în anumite sectoare ale societății românești transilvănene, informațiile de care dă dovadă că le deține, modul în care a fost concepută scrisoarea, depășesc după părerea noastră, cunoștințele și posibilitățile unei învățătoare dintr-o localitate rurală, a cărei nume nu îl aflăm. Aceste motive, la care se pot adăuga și altele, credem că ne îndreptătesc să considerăm că scrisoarea a fost concepută în redacția ziarului „Românul”, cele două personaje ale scrisorii fiind de fapt fictive.

Într-o altă scrisoare, semnată cu pseudonimul *Românca*, având titlul *Femeia și sărăcia din casă*, se vorbește despre rolul femeilor ca și gospodine⁴¹. Scrisoarea-articol se adresează mai cu seamă femeilor din „pătura inteligentă”. Acestea, alături de cele din mediul rural, erau învinuite pentru sărăcia neamului românesc: „... la crearea sărăciei neamului nostru își are parte de «merit» mai bine zis: vină-și însăș femeia”⁴². Vina lor venea din tocmai din calitatea de gospodine: „În orice căsnicie, în care rolul femeii nu este redus în mod silnic prin

³⁸ „Românul”, anul I, nr. 85, din 17/30 aprilie 1911, p. 8.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ „Românul”, anul I, nr. 81 din 10 /23 aprilie 1911, p. 10-11.

⁴² *Ibidem*, p. 10.

capricii bărbătești, femeia este și trebuie să fie un factor de căpetenie”⁴³. În „casele inteligenței”, spune autoarea, cea mai mare parte a veniturilor trec prin mâinile femeilor, care trebuie să se ocupe de alimentație, de îmbrăcăminte și de plata servitorilor. Adică, cu alte cuvinte, de modul în care știu să chivernisească banii pe care îi au pentru cheltuielile familiei, depinde bunăstarea familiei.

Autoarea își susține acuzația referitoare la cele care „nesocotesc chemarea casnică a femeii”, prin „influența din școalele străine și a mediului social, în care ele trăiesc”⁴⁴. Din această cauză, multor femei, „nu ne place atmosfera de bucătărie, ori nu ne pricepem la daraverile casnice”. Urmarea acestei conduite era „plusul de servitorime, angajată la casă, cu bani scumpi și pe lângă hrană aleasă; de aici angajarea costisitoare a bucătăreselor, cari țin rolul gospodinei în bucătărie, uneori chiar și cheile cămării”⁴⁵.

Pe lângă aceste cheltuieli mărite, datorate „modernizării”, sunt amintite și alte cauze ale pierderilor nejustificate din veniturile familiei: „alergările în lume și distracțiile sociale”, „un număr mai mare ori mai mic de «jururi [întâlniri – n.n.]» și «mese» costisitoare”⁴⁶.

Cea sau cel care a conceput materialul publicat respinge cu hotărâre un asemenea mod de viață, care ar avea ca urmare, înstrăinarea „femeii române de cămin”. Pentru a „fugări din casele noastre sărăcia”, în scrisoarea-articol se face un apel de reducere la minim a pretențiilor, să se facă „de prisos în mare parte servitorimea”, renunțarea la „luxul în mâncare și îmbrăcăminte”⁴⁷.

Citind articolul amintit mai sus, putem să observăm și accentele de modernizare, tendințele de emancipare a femeilor din mediul urban, dar și conservatorismul unei părți a societății românești.

Poate tocmai datorită acestor tendințe de emancipare a femeilor române, ziarul „Românul” a simțit nevoia să reia un material publicat de revista italiană „La Dona”. Pe baza unui sondaj efectuat între cititorii bărbați și femei ai revistei, a fost întocmit un decalog al femeilor măritate. Ideea sondajului a fost generată de impresia deteriorării raporturilor dintre soț și soție. Vinovați de această situație ar fi fost conform ziarului italian, atât bărbatul cât și femeia, dar mai ales „spiritul modern”. Cu toate acestea, decalogul este propus doar femeilor. De fapt, materialul publicat de ziarul din Arad la *Cronica feminină*, se intitula *Cele zece porunci pentru femeile măritate*⁴⁸. După părerea noastră, este posibil ca anumite realități din societatea italiană referitoare la relațiile conjugale, să fi fost identificate și în Transilvania, indiferent de etnia cuplului.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 11.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ „Românul”, anul I, nr. 249 din 13/26 noiembrie 1911, p. 10.

Pentru a lăsa ca fiecare cititor al acestui articol să poată să își formeze propria opinie referitoare la ceea ce se aștepta de la soții din partea unei societăți dominate de bărbați, am decis să reproducem cele zece porunci așa cum au fost ele publicate de gazeta arădeană.

- „1. Iubește pe bărbatul tău mai mult ca orice pe lume, iar pe aproapele tău ca pe tine însăși; dar nu uita, că numai bărbatului tău, iar nu și aproapelui aparține casa ta;
2. Consideră pe bărbatul tău ca pe un oaspete distins și ca pe un prieten scump; iar de prietenele tale n-asculta prea mult;
3. Pregătește bărbatului tău un cămin mulțumit și întâmpină-l cu bucurie, când se întoarce acasă; dar nu te indigna, dacă bărbatul nu observă îndată toate acestea;
4. Nu cere bărbatului tău lucruri de prisos pentru cămin; cere-i, dacă poți, numai o casă prietenoasă și un loc de sburdut pentru copii;
5. Copiii tăi să fie întotdeauna curați și vioiși, ca tine însăși, ca să rădă fața bărbatului tău când vă vede și dânsul să se gândească la voi dacă e departe;
6. Ține minte că te-ai cunutat cu bărbatul tău ca să împărțiți împreună fericirea și suferința; când toți îl părăsesc, tu trebuie să strângi și mai mult mâinile lui în mâinile tale;
7. Dacă mai trăiește mama bărbatului tău, gândește-te că nici odată nu poți fi destul de supusă și destul de bună cu dânsa;
8. Nu cere vieții ceace n-a dat nimănui încă: dacă poți fi de folos altora, ești fericită;
9. Când grijile și nevoia bat la ușa ta, nu te înjosi și nu desnădăjdui; norocul se va întoarce la casa ta; numai să ai încredere în bărbatul tău și dânsul va avea curaj pentru voi amândoi;
10. Dacă bărbatul tău te părăsește, așteaptă-l chiar dacă nu se întoarce, cine știe câtă vreme, așteaptă-l mereu; și chiar dacă te-ar fi părăsit pentru totdeauna, așteaptă-l pentru că nu ești numai femeia lui, ci ești și cinstea numelui lui; și el se va întoarce odată la casa ta și te va binecuvânta”⁴⁹.

Acțiunea educativă a femeii române, inițiată de către ziarul „Românul”, s-a desfășurat și prin intermediul altor rubrici, cum ar fi, *Cartelul menajerei*⁵⁰, *Rețete culinare*⁵¹ sau *Rețete de bucătărie*⁵². Sub aceste rubrici, femeile primeau spre exemplu, sfaturi pentru curățirea marmurei⁵³, a mănușilor din piele de miel sau căprioară⁵⁴, pentru fabricarea în casă a săpunului parfumat⁵⁵, rețete pentru preparat piftie cu vin⁵⁶, găluști de brânză⁵⁷, pui cu pătlăgele (vinete)⁵⁸, plăcintă cu carne⁵⁹, rinichi de vită sote⁶⁰, sos spaniol⁶¹, biscuiți „fimi”⁶², nugat⁶³, șarlotte⁶⁴ etc.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ „Românul”, anul I, nr. 63 din 18 /31 martie 1911, p. 5.

⁵¹ „Românul”, anul I, nr. 24 din 30 ianuarie/12 februarie 1911, p. 5.

⁵² „Românul”, anul I, nr. 5 din 8/21 ianuarie 1911, p. 10.

⁵³ „Românul”, anul I, nr. 47 din 27 februarie/12 martie 1911, p. 7.

⁵⁴ „Românul”, anul I, nr. 63, din 18 /31 martie 1911, p. 5.

⁵⁵ „Românul”, anul I, nr. 24 din 30 ianuarie/12 februarie 1911, p. 5.

⁵⁶ „Românul”, anul I, nr. 63, din 18 /31 martie 1911, p. 5.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ „Românul”, anul I, nr. 5 din 8/21 ianuarie 1911, p. 10.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ „Românul”, anul I, nr. 24 din 30 ianuarie/12 februarie 1911, p. 5.

⁶¹ „Românul”, anul I, nr. 47 din 27 februarie/12 martie 1911, p. 7.

Aceste rubrici, fără să fie săptămânale, ofereau femeilor, mai ales celor care aveau o educație, sfaturi pentru ași îndeplini cât mai bine, rolul lor de menajeră și gospodină.

Preocupare a manifestat ziarul și pentru educarea estetică a femeilor. Articole, precum *Cerceii și originea lor*⁶⁵, *Buclele atârătoare*⁶⁶, *Pălăria și coafura*⁶⁷, sfaturi pentru a avea un gât frumos⁶⁸, sau reclame precum „Ianer, cremă neunsuroasă”⁶⁹, însoțite de un chip de femeie, vizau cochetăria feminină. Erau oferite și alte produse preparate de același Rudolf Ianer, cum ar fi pudra, săpunul, pasta de dinți, esență [loțiune – n.n.] pentru îngrijirea părului, vopsea pentru păr, pomadă [cremă pentru față – n.n.], „apă care face părul blond” [apă oxigenată – n.n.]⁷⁰. Observăm că și acum mai bine de 100 de ani, femeilor li se ofereau cam aceleași produse de bază pentru înfrumusețare ca și astăzi. Unele femei, în funcție de posibilitățile materiale de care dispuneau, apelau la aceste „ajutoare”. Se făcea și la vremea aceea un gen de comerț on-line, din moment ce la sfârșitul anunțului publicitar se preciza în chenar: „Discretă și zilnică expediție cu poșta”⁷¹.

Unele materiale publicate s-au referit la moda feminină și se străduiau să prezinte noutățile din domeniu care se purtau la Paris. Se pare că femeile din Transilvania erau preocupate de moda pariziană, „frumoasele noastre nu vor să le rămână în urmă”⁷², ceea ce însemna că nu la mult timp după lansare, anumite obiecte vestimentare apăreau și la Arad sau alte centre urbane din Transilvania. Aceasta era convingerea exprimată și în cazul lansării mașonului cu pene⁷³, ca și în cazul șalvarilor care au fost semnalati la Arad⁷⁴.

În alte articole, se încerca să se facă previziuni asupra îmbrăcăminteii care se va purta de către „frumoasele” de pe Corso⁷⁵, în cutare, cutare anotimp. Între respectivele „frumoase”, se pare că se detașau „ovreicele luxoase, ce stăpânesc cu eleganța lor aleasă”. Conform unui asemenea articol, în iarna anului 1911, se preconiza că va fi la modă „blană veritabilă ... La modă va fi *haina de astracan* [subl. red.] cu guler de vulpe albă, întocmai ca și mantaua lungă de jder”. Măinile

⁶² „Românul”, anul I, nr. 29 din 6 /19 februarie 1911, p. 8.

⁶³ *Ibidem.*

⁶⁴ *Ibidem.*

⁶⁵ „Românul”, anul I, nr. 78 din 6 /19 aprilie 1911, p. 5.

⁶⁶ „Românul”, anul I, nr. 53 din 6/19 martie 1911, p. 5.

⁶⁷ „Românul”, anul I, nr. 35 din 13 februarie/26 martie 1911, p. 7.

⁶⁸ „Românul”, anul I, nr. 260 din 27 noiembrie/10 decembrie 1911, p. 9.

⁶⁹ „Românul”, anul I, nr. 99 din 6/19 mai 1911, p. 10.

⁷⁰ *Ibidem.*

⁷¹ *Ibidem.*

⁷² „Românul”, anul I, nr. 238 din 30 octombrie/12 noiembrie 1911, p. 9.

⁷³ *Ibidem.*

⁷⁴ „Românul”, anul I, nr. 46 din 29 februarie/11 martie 1911, p. 8.

⁷⁵ „Corso”, a fost până prin deceniul șapte a secolului XX, locul de promenadă a arădenilor în zilele de duminică.

urmau a fi protejate de manșoane a căror proporții „încă nu se poate proroci; dar având în vedere că damele sunt partea mai slabă a genului omenesc, nici manșoanele nu nădăjduim să fie mai mari, decât anul premergător⁷⁶. În ceea ce privește partea superioară a corpului, se aprecia că „pălăria svelta, îngustă cu decorație de pene mărunte” și „conciul [cocul – n.n.] mare” datorită formei pălăriei, urmau a fi purtate⁷⁷.

Pe parcursul anului 1911, ziarul a publicat și alte materiale care aveau legătură cu femeile și care prin conținutul lor, puteau să reprezinte un îndemn și pentru alte activități în care să se implice și româncele care doreau să-și depășească condiția de mamă și soție. Amintim în acest sens, articole precum *Femeile și sportul*⁷⁸, *Psiho-fiziologia femeii. Constatările unui savant german*⁷⁹, *Mișcarea feministă în România*⁸⁰, *Căsătoriile*⁸¹, *Mama Grachilor*⁸², *Pentru ce nu se însoară bărbații?*⁸³.

În rândurile de mai sus, am încercat să creionăm câteva aspecte ale interesului manifestat de ziarul „Românul” din Arad, în privința nivelului de educație a femeilor române din Transilvania. Pentru aceasta, redacția ziarului a instituit de la începuturile apariției sale o rubrică destinată în exclusivitate femeilor, intitulată *Cronica feminină*. Apelând la exemple de bune practici, a fost prezentat modul în care se realiza educația femeilor în Germania. Problema educației femeilor apare, de fapt, în conținutul mai multor materiale. Prin intermediul acestei rubrici, sau a altora precum: *Carnetul menajerei*, *Rețete culinare* sau *Rețete de bucătărie*, au fost publicate o serie de articole, scrisori de la cititoare, preluări din presa străină, referitoare la statutul femeii în societate. Unele materiale au luat în dezbatere situația femeii în societate, prilej de a se adresa politicianilor în vederea solicitării îmbunătățirii posibilităților educaționale ale femeilor.

În unele articole publicate, au răzbit și accente de misoginism, de conservatorism, mai cu seamă în ceea ce privește raporturile bărbat/femeie, soț/soție. Pentru acest motiv, credem că rubrica *Cronica feminină*, a avut în primul rând un scop educativ, în sensul măririi cunoștințelor practice ale femeilor și nu a schimbării statutului lor în societate.

⁷⁶ „Românul”, anul I, nr. 210 din 25 septembrie/8 octombrie 1911, p. 10.

⁷⁷ „Românul”, anul I, nr. 204 din 18 septembrie/1 octombrie 1911, p. 9.

⁷⁸ „Românul”, anul I, nr. 222 din 9/22 octombrie 1911, p. 8-9.

⁷⁹ „Românul”, anul I, nr. 233 din 23 octombrie/5 noiembrie 1911, p. 9.

⁸⁰ „Românul”, anul I, nr. 255 din 20 noiembrie/3 decembrie, p. 8.

⁸¹ „Românul”, anul I, nr. 29 din 6/19 februarie 1911, p. 8.

⁸² *Ibidem*, p. 6-7.

⁸³ „Românul”, anul I, nr. 59, din 13 /26 martie 1911, p. 6.